

Nieuwe richting Broedvogelonderzoek

■ De jaren 1993 en 1994 staan in het teken van veranderingen in het SOVON Broedvogelonderzoek. In 1993 zijn deze voor het eerst in de praktijk gebracht en inmiddels hebben we een globaal beeld van de eerste ervaringen. Nu staat het laatste 'proefjaar' voor de deur en in de loop hiervan moeten we precies weten waar het in de komende jaren heen gaat.

Om welke veranderingen gaat het ook alweer, wat zijn de conclusies na het eerste proefjaar en hoe verder? Een blik achter de "broedvogelschermen" van SOVON.

BSP aangepast

De "oude" SOVON-doelstelling om van vrijwel alle soorten de landelijke aantalsontwikkeling jaarlijks te volgen en van veel soorten ook de verspreiding in kaart te brengen, bleek iets te hoog gegrepen. Bij veel kolonievogels, zeldzame en algemene soorten lukte het wel om de jaarlijkse aantalsontwikkeling in de vingers te krijgen. Een groot probleem zat 'm echter in de groep schaarse soorten. Op zich was dat niet verrassend, want in welk land je ook kijkt, schaarse soorten vallen steevast als eerste tus-

sen wal en schip. Overigens zijn we er in Nederland nog behoorlijk ver mee gekomen in vergelijking met andere landen.

Zeldzame en schaarse soorten

Een probleem bij de monitoring van sommige soorten is de ongelijke verspreiding over het land. De Grutto is bijv. in de Achterhoek een schaarse soort die volledig geteld kan worden, maar kom daar eens mee aan in Noord-Holland of Friesland. Een ander voorbeeld is Geelgors die in de westelijke helft van Nederland zeld-

zaam is maar op verscheidene plaatsen in Oost-Nederland nog als vrij talrijk betiteld kan worden en hier en daar, in weerwil van negatieve berichten, toeneemt. Zo heeft vrijwel elke minder algemene soort z'n eigen verhaal. Hoe krijg je de ontwikkelingen van deze soorten nu toch in de vingers?

In gebieden waar de soort zeldzaam is zal het niet veel moeite kosten hem elk jaar integraal te tellen. In gebieden waar hij talrijk is zijn jaarlijkse integrale tellingen onhaalbaar en zal met een steekproefmethode moeten worden gewerkt. Als dit in beide typen van gebieden voldoende zou gebeuren, was monitoring geen probleem. Maar de praktijk is natuurlijk vaak anders. In gebieden waar een soort zeldzaam is wordt hij vaak volledig geteld en in gebieden waar hij talrijk is niet of onvolledig, want dat is te veel werk. Het gevolg is dat we bij sommige soorten veel weten over gebieden met lage aantallen, en weinig over gebieden waar de 'bulk' zit. De aantalsontwikkeling wordt dan te sterk bepaald door de magere gebieden. Het is dus zinnig om de aanpak te wijzigen.

De wijziging is in wezen heel simpel: een vogelsoort moet 'verplicht' overal in het land op dezelfde wijze worden geteld. In magere gebieden is de teller snel klaar en in rijke gebieden kost het hem of haar de nodige zweetdruppels.

Welke Z/S soorten zijn verplicht gesteld? Uitgangspunt is geweest dat soorten afvallen die goed in het BMP vertegenwoordigd zijn en hetzelfde geldt voor soorten die al goed landdekkend geteld werden. Uiteindelijk is een gemêleerd gezelschap van 63 soorten boven komen drijven. Ze worden steekproefsgewijs in vaste telgebieden geïnventariseerd en op kaart ingetekend. Minimaal 6 veldbezoeken zijn nodig om ze goed te kunnen tellen, inclusief vroege en late, zwijgzame en lastig te ontdekken soorten.

Ervaringen seizoen 1993

In 1993 werd de Z/S-groep geïntroduceerd. In de nieuwe handleiding SOVON Broedvogelonderzoek (die helaas wat laat in de brievenbussen gleed) werd de werkwijze uiteengezet. DC'en deden hun best de nieuwe werkwijze aan de man te brengen.

Na het seizoen 1993 is de algemene ervaring dat heel wat tellers geschrokken zijn van de overgang van de oude, min of meer vrijblijvende

SOVON Broedvogelonderzoek

Het broedvogelonderzoek van SOVON bestaat uit monitoring en verspreidingsonderzoek.

K/Z voor 16 Kolonievogels en 19 Zeldzame soorten. Jaarlijkse vlakdekkende inventarisatie van geheel Nederland.

Z/S voor 63 Zeldzame en Schaarse soorten. Jaarlijkse inventarisatie van vaste steekproefgebieden (telgebied van 250-1000 ha of kwartblok van 625 ha).

BMP voor alle soorten. Jaarlijkse inventarisatie van vaste proefvlakken van 10-250 ha.

BMP/W voor 24 weidevogelsoorten. Jaarlijkse inventarisatie van vaste proefvlakken van 50-250 ha.

Naast deze monitoringonderdelen figureert het Verspreidingsonderzoek. In tegenstelling tot monitoring gaat het hierbij niet noodzakelijk om jaarlijkse kwantitatieve inventarisatie en verplichte soorten.

De doelstelling van SOVON is dat Kolonievogels en Zeldzame soorten jaarlijks in het hele land worden geteld en dat voldoende mogelijk steekproefgebieden worden geïnventariseerd. SOVON doet daarbij een beroep op gemotiveerde en vaak in hun vrije tijd opererende vogelaars, want zonder die tellers heeft het onderzoek geen schijn van kans.

Met wensen van tellers (gebied, soorten en onderdeel) wordt zoveel mogelijk rekening gehouden. Bepaalde (vogelrijke) gebieden zijn echter reeds bezet, terwijl andere, ogenschijnlijk minder interessante gebieden onbezet zijn. Het laat zich raden wat de SOVON-coördinator zal adviseren als zich in zo'n situatie een nieuwe teller aanmeldt. Heeft de nieuwe teller een andere zienswijze, dan zal de coördinator iets anders moeten voorstellen. Bij veel aanmeldingen in één gebied kan bijvoorbeeld overwogen worden het gebied te vergroten en dit gezamenlijk aan te pakken. Het zal duidelijk zijn dat de SOVON-coördinator sturend moet optreden, met als prioriteiten:

- landelijke dekking bij K/Z-soorten
- voldoende BMP-steekproefgebieden [evenwichtig verdeeld over biotooptypen]
- voldoende Z/S-steekproefgebieden [idem]
- voldoende BMP/W-steekproefgebieden [idem]

Het Verspreidingsonderzoek heeft minder urgentie. Het is een tegemoetkoming aan de wensen van de tellers, maar inzameling en verwerking van gegevens staan op een laag pitje.

aanpak naar de nieuwe strakke werkwijze. Ze vonden de 'verplichtingen' vaak te groot en zouden bijv. liever minder soorten, of elk jaar andere soorten inventariseren. Er zijn echter ook enthousiaste geluiden gehoord in de trant van "je weet nu waar je aan toe bent" en "eindelijk werkt iedereen op dezelfde manier".

De ervaring in 1993 heeft duidelijk gemaakt dat we nog een seizoen nodig hebben om goed te overzien wat haalbaar is en wat niet. We luisteren daarbij terdege naar de mening van tellers en DC'en. Enkele aanpassingen zullen al in 1994 worden doorgevoerd, maar het merendeel in 1995. Aanpassingen zitten 'm vooral in de groepsindeling en aanpak van soorten. De inventarisatiemethode, zoals beschreven in de nieuwe handleiding zal, op enkele kleinigheidjes na, blijven zoals hij is.



Kerkuil (Martin Heinen)

Het jaar 1993 overziende hoeven we niet negatief te oordelen. Ondanks de problemen in de Z/S-groep is ook in 1993 veel informatie over deze soorten verzameld. De tellers die reeds zijn overgestapt op de nieuwe werkwijze hebben goed bruikbaar materiaal geleverd. We hebben duidelijk het idee dat we ook met deze groep nu op de goede weg zijn. De onderdelen kolonievogels en BMP lopen overigens gesmeerd.

Het zal duidelijk zijn dat er voor SOVON geen weg terug is. De oude aanpak leverde teveel problemen op. De grote hoeveelheid verspreidingsgegevens in het oude BSP (losse meldingen, kwalitatieve inventarisat-

ties) was moeilijk te onderscheiden van gericht systematisch monitoringwerk. SOVON stelt zich op het standpunt dat er beter een gedegen landelijke steekproef ingezameld kan worden, gebaseerd op volledige tellingen aan de hand van de nieuwe methodiek (handleiding), dan een grote hoeveelheid materiaal waarin de monitoring- en verspreidingsaspecten niet te onderscheiden zijn.

Veranderingen in 1994

In 1994 wordt de nieuwe opzet verder uitgetoet. Definitieve aanpassingen zullen ingaande 1995 worden ingevoerd.

Veranderingen die al in 1994 worden doorgevoerd hebben vooral betrekking op het telformulier voor Kolonievogels/Zeldzame/Schaarse soorten dat in 1993 werd geïntroduceerd. Kolonievogels worden van dit telformulier afgehaald en krijgen een apart formulier, waarop alleen gegevens van de getelde kolonie worden ingevuld (een vergelijkbaar formulier werd in sommige districten al gebruikt). Voor de overige soorten blijft het formulier in grote lijnen gelijk, maar het invullen wordt vergemakkelijkt. Het formulier wordt uitgebreid met blanco regels waarop niet voorgedrukte soorten kunnen worden ingevuld.

Hiermee komen we tegemoet aan de wens van tellers om de mogelijkheid te bieden van meer soorten gegevens in te vullen (uiteraard op vrijwillige basis). Het gaat hierbij om soorten die landelijk niet verplicht zijn, maar die in bepaalde regio's vrij gemakkelijk kunnen worden meegenomen met het inventariseren. Denk hierbij aan soorten als Gele Kwikstaart, Wulp en Boomklever. Voorwaarde is wel dat het om volledige gegevens gaat (methode, gebied), en niet om losse meldingen.

Onderwerp van studie is nog in hoeverre we tellers tegemoet kunnen komen die uitsluitend een vaste selectie van soorten (bijv. roofvogels) inventariseren. Hier moet als het ware een gulden middenweg gevonden worden tussen het tellen van **alle** verplichte soorten of niets tellen. Met het vrijlaten van de soortkeuze hebben we slechte ervaringen, want voor je het weet ben je weer terug bij af en laat je het aan individuele tellers over welke soorten ze wel of niet willen tellen. Aan de andere kant gaan bij een strakke aanpak waardevolle gegevens verloren.

In dezelfde sfeer liggen losse meldingen van broedgevallen: iemand

vindt ergens een nest van een Ijsvogel of inventariseert op een heideveld alleen Roodborsttapuiten. Deze waarnemingen kunnen niet op het telformulier worden ingevuld. Tot nu werd de mogelijkheid geschapen ze op de BSP-jaarkaart in te vullen maar was het niet altijd duidelijk welke gegevens aan de normen voldeden. Het is de bedoeling om met ingang van 1995 voor losse meldingen een apart formulier te maken. In 1994 kunnen de oude jaarkaarten gewoon nog worden ingeleverd.

De afkortingen K/Z en Z/S zijn niet alleen lelijk, maar worden ook verwarrend gevonden. Ze zullen in 1995 veranderd worden. De methode van onderzoek is meer bepalend voor de indeling in vogelgroepen dan de mate van zeldzaamheid, en dit zal uit de namen moeten blijken (heeft iemand suggesties?).

Aanpassingen in de broedvogelhandleiding worden pas ingaande 1995 doorgevoerd

Jaarverslag

Het ligt in de bedoeling om vanaf nu jaarlijks broedvogelverslagen te maken met resultaten van alle broedvogelprojecten. Dat kan niet stante pede worden geregeld. In 1994 wordt gestart met de verslaglegging van Kolonievogels en Zeldzame soorten over 1992. Daarna volgen 1993 en 1994 enz. en komen Z/S en BMP aan bod. In de toekomst hopen we de K/Z verslagen omstreeks 1 april aan de tellers te sturen en de BMP en Z/S verslagen rond 1 september.

Jaarplanning

Met de nieuwe opzet van het broedvogelonderzoek wordt ook een nieuwe tijdsplanning geïntroduceerd. Dit is tevens van belang voor de continuering van de financiering van het broedvogelonderzoek. Voor de inlevering en verwerking van gegevens is een strakke planning opgesteld: **1 oktober** is een heilige datum voor het inleveren van gegevens van alle broedvogelprojecten.

Correspondentie over ingeleverde gegevens vindt plaats tot 1 december, wanneer de centrale verwerking van gegevens door SOVON en CBS plaatsvindt. Later ingeleverde gegevens kunnen in beginsel niet meegenomen worden in het verslag. Ze worden uiteraard nog wel verwerkt en opgenomen in het bestand.

Arend van Dijk